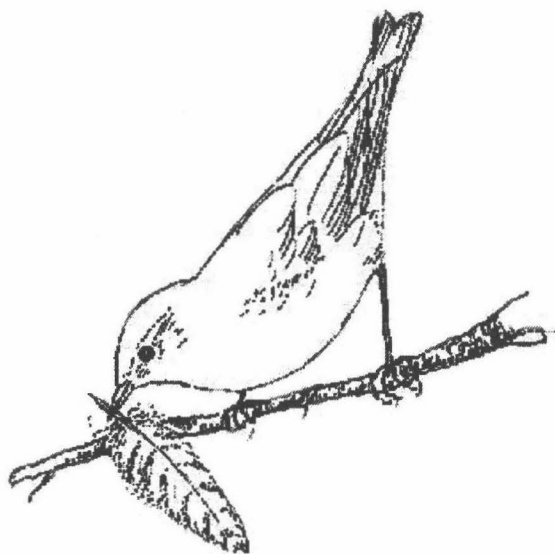

De bouwkunst van een Tjiftjaf

Jip Louwe Kooijmans

ILLUSTRATE: JIP LOUWE KOOIJMANS

In het voorjaar van 2002 bouwde een paartje Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* een nest in mijn volkstuin bij Schellingwoude in Amsterdam-Noord. Doorgaans maakt een Tjiftjaf het nest op de grond of net daarboven op een zonnige plek in het territorium. Dit nest zat echter op een afwijkende plaats: op ooghoogte in een coniferen haag in de schaduw van een grote den. Ondanks dat was het nest precies zoals de beschrijvingen in de boekjes: het was bolvormig met de vliegopening aan de zijkant en leek op het nest van een Winterkoning. Na het broedseizoen heb ik het nest uit de takken gehaald en ontleed.

Werkwijze

Elke keer als ik een vogelnest in mijn handen heb, ben ik weer verbaasd over het eenvoudige vernuft van het bouwwerk. Dit nest was losjes gebouwd. Een ogenschijnlijk willekeurig hoopje grondstoffen dat, gesteund door de takken van de nestboom, enkele weken het veilige huis was van de kwetsbare jongen van twee kleine zangvogeltjes.

Eenmaal in mijn handen viel het nest snel uiteen. Het bestond eigenlijk uit twee delen: een binnennest en een buitennest. De buitenkant was gemaakt van plantaardig materiaal, voornamelijk blad,

gras en dunne stroken boombast. De binnenkant bestond vrijwel geheel uit veren. Naast natuurlijke spullen gebruikten de vogels ook negen smalle stukjes plastic.

Tijdens het uit elkaar halen van het nest, hield ik een turflijst bij van de gebruikte materialen en legde ik mijn vondsten soort bij soort. Hierna verrichtte ik nog enkele metingen. Van alle materialen probeerde ik te achterhalen, waar de Tjiftjafjes deze gevonden konden hebben. Vervolgens bepaalde ik de afstand van dichtstbijzijnde vindplaats van het nestmateriaal tot de nestplaats. Deze gegevens zijn terug te vinden in Tabel 1. Voor materialen waarvan ik de juiste vindplaats niet kon herleiden koos ik een afstand van nul meter.

Resultaten

Voor het bouwen van dit nest gebruikte dit paartje Tjiftjaf 692 items. De plaatsen waar het nestmateriaal verzameld werd, bevonden zich op een gemiddelde afstand van 9,67 meter van het nest. De kleinste afstand tot een grondstof was nul meter. Dit geldt voor veren van de Tjiftjaf zelf, maar ook voor twee takjes van de conifeer, waar het nest in gebouwd was, en voor één paar naalden van de Grove den, waar het nest onder lag. Deze laatste materialen hadden blijkbaar niet de voorkeur van de vogels. Hoewel ze dichtbij het nest rijkelijk voorhanden waren, werden ze nauwelijks gebruikt. De grootste afstand tussen het nest en een vindplaats was 50 meter. Dit betrof een bosje van vier lange witte paardenharen, die verweven waren in het binnennest. Dit was het enige andere materiaal dat ik hierin vond naast veren.

Het binnennest Het binnennest was gemaakt van 304 veren en de vier eerder genoemde paardenharen. De veren hadden een gemiddelde lengte van 3,64 centimeter. Het waren hoofdzakelijk contourveren van grotere vogels en slechts enkele veren van de Tjiftjaf zelf. Dit is niet verwonderlijk, want de grootste lichaamsveren van de Tjiftjaf zijn slechts twee centimeter groter dan dit gemiddelde. De langste staartpennen van de Tjiftjaf hebben een lengte van 5,4 centimeter en de derde, vierde en

Nest van Tjiftjaf (links), naast dat van Heggenmus, dat 1 jaar eerder op vrijwel dezelfde plaats gebouwd was

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

vijfde grote slagpen een lengte van respectievelijk 5,6; 5,7 en 5,7 centimeter.

Waar de veren van het nest precies gevonden zijn, is in de meeste gevallen niet duidelijk. De afstand tot de vindplaats zette ik in de tabel op nul, omdat ze overal gevonden kunnen zijn, ook vlakbij het nest. In geval van de Tijftjafveren, is de werkelijke afstand zeer waarschijnlijk nul. De belangrijkste leveranciers van veren waren Houtduif en Ransuil. Van beide soorten bevinden zich vaste slaapplaatsen in de omgeving van de nestplaats. De grootste veer die voor dit nest gebruikt werd, was een 10,1 centimeter lange uilenveer. De langste haar was 23,4 centimeter.

Het buitennest Voor de buitenkant van het nest gebruikten de vogels beduidend meer verschillende soorten materialen dan voor de binnenkant. De meeste zaken werden verzameld op het gazon op een afstand van 3,5 meter en op een hoop snoeihout en tuinafval op 14 meter van het nest. Stugge

Tabel 1. Materiaal van het tijftjafnest met aantallen en afstanden.

Nestmateriaal	Aantal	Minimale afstand van nest tot vindplaats in meters	Afgelegde afstand in meters (aantal x minimale afstand)
1. bloemen van Hortensia	37	7,5	277,5
2. blad van Eik	1	14	14
3. blad van Berk	8	14	112
4. Blad van Rododendron	9	3	27
5. 'klein blad'	8	14	112
6. overig blad	90	14	1260
7. naalden van Grove den	1	1	1
8. conifeer	2	0	0
9. tak groter dan 5 cm	11	1	11
10. tak kleiner dan 5 cm	15	1	15
11. bast van Berk	50	13	650
12. bast van Metasequoia	35	4,5	157,5
13. katje van Berk	1	14	14
14. gras langer dan 20 cm	7	14	98
15. gras korter dan 20 cm	102	3,5	357
16. veer van Ransuil	10	16	160
17. veer van Houtduif	25	4,5	112,5
18. overige veren	269	0	0
19. plastic	9	14	126
20. kluit modder	1	0	0
21. paardenhaar 4 ex.	1	50	50
Totalen	692	203 meter	3554,5 meter
		: 21	x 2
		Gemiddelde afstand 9,67 meter	Totale afstand 7109 meter

materialen zoals takjes, die bij nesten van andere vogels vaak het belangrijkste constructiemateriaal zijn, werden door de Tjiftjaf bijna niet gebruikt. Ondanks dat zat er in het nest een tak van 29 centimeter, meer dan 2,5 maal de lichaamslengte van de Tjiftjaf. Het taaiste materiaal, dat in behoorlijke aantallen gebruikt werd, was boomschors. De repen schors hadden een gemiddelde grootte van 5,9 x 1,2 centimeter. Grasstengels en bladeren werden veruit het meest gebruikt voor het vervaardigen van de buitenkant van het nest. De bladeren waren lang niet allemaal op soort te brengen door een botanische leek als ik, maar de soorten waar dat wel bij lukte, geven een redelijke afspiegeling van wat de vogeltjes in de omgeving van dit nest konden vinden. De bladeren hadden, met steel, een gemiddelde lengte van 7,2 centimeter. Het grootste blad kwam van een Rododendron en was ruim 10 x 4 centimeter, bijna net zo groot als de Tjiftjaf zelf. Het langste stuk gras was 24 centimeter, maar dit was uitzonderlijk groot. Grassen korter dan 20 centimeter waren duidelijk favoriet. Verder vond ik in het nest 37 uitgebloeide bloemen van de Hortensia, die gesnoeid was vlak voordat de bouw van dit nest begon.

Conclusie

Het is duidelijk dat de Tjiftjaffen een voorkeur hadden voor bepaalde materialen en andere materialen, die even eenvoudig te verzamelen waren, vrijwel niet gebruikten. Toch had de voorkeur van de vogels niet de overhand en maakten de dieren ook gebruik van wat de omgeving te bieden had.

Tot slot heb ik de aantallen van de materialen en de afstand tot de vindplaats met elkaar vermenigvuldigd en alle resultaten opgeteld. Omdat de vogels tijdens de bouw de afstand heen én terug naar het nest hebben afgelegd, vermenigvuldigde ik de uitkomst met twee.

Om dit nest te bouwen hebben de Tjiftjaffen tenminste 7109 meter gevlogen. Naar menselijke maatstaven is het een enorme prestatie voor een dier van maar 11 centimeter. Aan de andere kant is het een kleinigheid, vergeleken bij de ruim 5000 kilometer lange reis op en neer naar Noord-Afrika, die de Tjiftjaf succesvol heeft moeten volbrengen om überhaupt te kunnen beginnen aan een nieuw broedseizoen en het bouwen van dit nest.

Jip Louwe Kooijmans, Blankenstraat 118, 1018 SG Amsterdam, 020-4223938, mgavleeuwen@chello.nl

Geraadpleegde literatuur

- R. Brown, J. Ferguson, M. Lawrence Et D. Lees. Vogelsporen. Tirion, 1997.
E. Hosking Et W. Reade. Broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen. Moussault uitgeverijen, 1972.
R.M. Teixeira. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten i.s.m. SOVON 1979.